

Μουσείο αγώνος: Παρελθόν, παρόν, μέλλον

/ Γενικά Θέματα / Επιστήμες, Τέχνες & Πολιτισμός

Αντικείμενο συζήτησης υπήρξε πρόσφατα το Μουσείο Αγώνος, το παρελθόν, το παρόν και το μέλλον του, κατά τη διάρκεια της Ανοικτής Συζήτησης που διοργάνωσε στο χώρο του, με την ευκαιρία της Διεθνούς Ημέρας Μουσείων (18 Μαΐου 2024).

Η φετινή Διεθνής Ημέρα Μουσείων ήταν αφιερωμένη στα μουσεία και στο ρόλο τους στην εκπαίδευση και στην έρευνα.

Μέσω μιας δόκιμης και εποικοδομητικής συζήτησης επιδιώξαμε να αναδείξουμε θέματα που κρίνουμε ότι χρήζουν συλλογικού προβληματισμού, όπως: 1) η συνέχεια ή η διαφοροποίηση ή και η ανάγκη «επικαιροποίησης» των βασικών σκοπών και επιδιώξεων του Μουσείου Αγώνος από την ίδρυσή του το 1962 μέχρι σήμερα, 2) η προοπτική και το ενδεχόμενο μετατροπής του Μουσείου σε ερευνητικό κέντρο - στόχος που προϋπήρχε από την ίδρυσή του - που παραμένει όμως απραγματοποίητος, 3) οι ευκαιρίες και τα εμπόδια που συναντώνται όσο αφορά σε διακρατικές συνεργασίες, ιδιαίτερα στους τομείς της έρευνας και της εκπαίδευσης, 4) το πώς θα μπορούσε να μετατραπεί το Μουσείο Αγώνος σε έναν επικοινωνιακά «εύγλωττο» φορέα πολιτισμού και ιστορίας και εργαλείο πολιτιστικής διπλωματίας, 5) η ευθύνη του κρατικού αυτού μουσείου στον τομέα της εκπαίδευσης, της παιδείας, του πολιτισμού και, ιδιαίτερα, το πώς μπορούμε να

προσεγγίσουμε τις «δύσκολες ιστορίες» που εμπεριέχονται στην τετραετία 1955-1959 στην οποία είναι αφιερωμένο το Μουσείο, όπως για παράδειγμα η χρήση βίας κατά τη διάρκεια του Απελευθερωτικού Αγώνα αλλά και η αποσιώπηση ή και παραχάραξη πτυχών της ιστορίας του. Στις παραγράφους που ακολουθούν, συνοψίζονται μερικά κύρια συμπεράσματα που προέκυψαν από τη συζήτηση.

«Η διάσωση της μνήμης του Αγώνα», «η απονομή φόρου τιμής στους πεσόντες», «η υπόμνηση του καθήκοντος στις μέλλουσες γενιές των Κυπρίων» και η «η συγκέντρωση υλικού για τον ιστορικό του μέλλοντος» ήταν οι τέσσερις βασικοί σκοποί και επιδιώξεις του Μουσείου Αγώνος, όπως είχαν διαμορφωθεί με την ίδρυση του Μουσείου από τον πρώτο διευθυντή του, Χριστόδουλο Παπαχρυσόστομο. Η συζήτηση ξεκίνησε με τη συντονίστρια να ρωτά τους συζητητές το πώς αξιολογούν σήμερα τα πιο πάνω σημεία, και για το αν αυτά οφείλουν να παραμείνουν αναλλοίωτα στο χρόνο ή αν χρήζουν «επικαιροποίησης», και αν ναι, τότε πώς μπορεί αυτό να υλοποιηθεί.

Οι απαντήσεις των συζητητών συνέκλιναν, εστιάζοντας στο ότι οι στόχοι του Μουσείου παραμένουν σε ισχύ, χρήζουν όμως εμπλουτισμού και «σύμπλευσης» με σημερινά δεδομένα και ανάγκες. Με το Μουσείο να εξακολουθεί να «υπηρετεί την εκπαίδευση» και την έρευνα, όπως τόνισε ο Ανδρέας Κάρυος, οφείλει να βρίσκει θέση και ρόλο όχι μόνο στο εγχώριο γίγνεσθαι, αλλά και στην «Ευρώπη των Λαών» στην οποία η Κύπρος ανήκει. Συνεπώς, η εξωστρέφεια και η ωφέλιμη προβολή του Μουσείου είναι απαραίτητη για την εκπροσώπηση αυτού του τμήματος της ιστορίας μας εδώ (στην Κύπρο) αλλά και αλλού (στο εξωτερικό).

Ο στόχος, όμως, που παραμένει άπιαστος, αφορά στον αποκαλούμενο τότε (όταν η Δημοκρατία διένυε την πρώτη δεκαετία της) «ιστορικό του μέλλοντος» και το πώς αυτός αναμένεται να αξιοποιεί στις εργασίες του, υλικό που συγκεντρώνεται από/στο Μουσείο. Και ενώ η συγκέντρωση πρωτογενούς υλικού που προέρχεται από την τετραετή περίοδο 1955-1959 συνεχίζεται από την ίδρυση του Μουσείου μέχρι σήμερα, με αγωνιστές αλλά και συγγενείς των αγωνιστών και των ηρώων να δωρίζουν στο Μουσείο κειμήλια της περιόδου προς (δια)φύλαξη και αξιοποίησή τους, αυτά, ως επί το πλείστον, παραμένουν «δεσμευμένα» - συνεπώς αναξιοποίητα - στο κλειστό Αρχείο του Μουσείου, ενώ γραπτό υλικό της περιόδου (έγγραφα, επιστολές κ.ά.) μετά την τουρκική εισβολή του 1974 φυλάσσεται, στο Κρατικό Αρχείο για λόγους συντήρησης και ασφάλειας.

Εύστοχα οι συζητητές έθιξαν τη γενική αλήθεια ότι ο τότε «ιστορικός του μέλλοντος» αποτελεί σήμερα ιστορικό του παρόντος, εφόσον ένας ικανός αριθμός μελετητών που δεν προέρχονται πλέον από τη γενιά αυτών που βίωσαν τον Απελευθερωτικό Αγώνα, έχουν εκπαιδευτεί επαγγελματικά στην ιστορική έρευνα

και είναι ικανοί να συνδράμουν, ίσως και να ηγηθούν της προσπάθειας για μελέτη και διαχείριση της ιστορίας του αντιαποικιακού Αγώνα και της αποαποικιοποίησης, αλλά και να αντισταθούν μέσα από την εμπεριστατωμένη έρευνα, στην δημαγωγία, στην παραχάραξη, στην πολιτικοποίηση ή και στην αποσιώπηση της ιστορίας.

Αν και το Μουσείο είχε εξ αρχής μορφή αρχειακή (με τον πρώτο υπεύθυνό του να συλλέγει ευλαβικά και αδιάλειπτα υλικό), η προσπάθεια μετατροπής του σε «'ιστορικό-ερευνητικό κέντρο' με τη χρήση νέων τεχνολογιών και των πολυμέσων» (Θάσος Σοφοκλέους, Γιάννης Δημητρίου, Οδηγός του Μουσείου Αγώνος, Λευκωσία, 2022), ιδιαίτερα μετά τη μεταστέγασή του το 2001 στις εγκαταστάσεις που βρίσκεται σήμερα (έναντι Παγκυπρίου Γυμνασίου), έχει ουσιαστικά παύσει. Και όσο η πρόθεση για δημιουργία ενός ερευνητικού κέντρου αλλά και ενός πραγματικά σύγχρονου μουσείου, αφιερωμένου σε μία από τις σημαντικότερες και ιστορικά πλούσιες περιόδους της ιστορίας της Κύπρου, δεν φαίνεται να υπάρχει, τόσο οι ερευνητές της περιόδου, εξαρτώνται από προσωπικές πρωτοβουλίες (και προσωπικό κόστος) για να συμμετέχουν σε συνεργατικά ερευνητικά, εκδοτικά, εκπαιδευτικά, πολιτιστικά και άλλα έργα, με το υλικό που έχουν στη διάθεσή τους να είναι αποσπασματικό και ελλιπές (ή και να εγκαταλείπουν, αναγκαστικά, τον Τομέα ψάχνοντας απασχόληση για βιοπορισμό αλλού).

Κι έτσι, ιστορίες που συνδέουν τον κόσμο της Κύπρου με άλλους λαούς, λαούς που έζησαν υπό το ζυγό Ευρωπαϊκών Αυτοκρατοριών, που πάλεψαν για ελευθερία, ανθρώπινη αξιοπρέπεια, για το προσωπικό και το συλλογικό δικαίωμα της επιλογής των εθνικών τους αξιώσεων, παραμένουν ανείπωτες. Διεθνή θέματα αιχμής, όπως είναι η μελέτη της συμβολής και της προβολής υποεκπροσωπούμενων συνόλων στις αντιαποικιακές εξεγέρσεις, για παράδειγμα οι Γυναίκες, τα Παιδιά, όπως είναι «δύσκολες ιστορίες» της περιόδου, για παράδειγμα η χρήση βίας εκ μέρους των αποικιακών «οργάνων της τάξης» και έναντι των εξεγερθέντων (πολλές φορές αδιάκριτα και με τη χρήση υπέρμετρης βίας) ή η συνήθης πρακτική της απελθούσης Αρχής να εξαφανίζει (συνήθως να καίει) φακέλους των προσώπων που είχαν αναμειχθεί στις εξεγέρσεις και η ευθύνη που βαραίνει τις σύγχρονες κυβερνήσεις όσον αφορά σε θέματα προσβασιμότητας της ιστορίας, παραμένουν συχνά ανέγγιχτα για την περίπτωση της Κύπρου, ή η προσέγγισή τους παραμένει υποθετική ή επιφανειακή, λόγω έλλειψης υλικού ή ανικανότητα πρόσβασής του.

Και ενώ, πολλές φορές αλλοδαποί επισκέπτες του Μουσείου διαπιστώνουν κοινές θεματικές με δικές τους ιστορίες, για παράδειγμα εάν προέρχονται από πρώην

αποικίες της Μεγάλης Βρετανίας ή από την ίδια την πρώην αποικιοκρατική δύναμη, εμπειρίες όπως οι πιο κάτω παραμένουν τυχαία γνώση και αναξιοποίητες (άρα μη προσβάσιμες, μη χρήσιμες, μη σχετικές...) για το ευρύτερο κοινό. Χαρακτηριστικά είναι τα παραδείγματα εντυπώσεων που βρίσκει κανείς στα Βιβλία Επισκεπτών του Μουσείου Αγώνος, όπως: «Ένωσα μια μεγάλη συγκίνηση. Για μας, οι οποίοι έχουμε πολεμήσει για έναν αιώνα εναντίον του Ισπανικού και του Β. Αμερικανικού ιμπεριαλισμού, το θέαμα αυτό, που απεικονίζει το θάρρος ενός αδελφικού λαού, μας δίδει εξαιρετικό θάρρος.» (Πρεσβευτής της Κούβας), ή «Πραγματικά συλλογή αξιόλογη και συγχρόνως σε εμάς ανησυχητικώς οικεία.» (Εκπρόσωπος της Ιρλανδικής Τηλεόρασης), ή όταν μαθαίνουν για την ίδια τους την ιστορία μέσα από τις συλλογές του Μουσείου, για παράδειγμα «Ντράπηκα, που είμαι Άγγλος.». Έτσι, οι διακρατικές συνεργασίες, ιδιαίτερα μέσω της έρευνας και της εκπαίδευσης, δεν προωθούνται• ενώ όσες προκύπτουν, είναι μέσα από ιδιωτικές πρωτοβουλίες, και είναι λίγες και περιορισμένες.

Σε ένα ευρύτερο πλαίσιο, η περίπτωση της εξεγερθείσας Κύπρου παραμένει σχετικά άγνωστη εκτός Κύπρου, αλλά και εκτός του ελληνόφωνου κοινού. Η εμπειρία της στην αποαποικιοποίηση αδυνατεί σε μεγάλο βαθμό να συσχετιστεί/συγκριθεί με άλλες εμπειρίες αποαποικιοποίησης (βλ. π.χ. Κένυα, Μαλαισία, Ιρλανδία, αλλά και πρώην αποικίες άλλων Αυτοκρατοριών όπως π.χ. η Αλγερία της Γαλλικής κτλ.), αλλά και όταν αυτό επιδιώκεται συνήθως γίνεται μέσα από τα μάτια ερευνητών που βασίζονται σε ξενόγλωσσες πηγές, επειδή είτε αυτοί δεν διαβάζουν, ούτε γράφουν ελληνικά, ή δεν έχουν πρόσβαση σε «ελληνικό» πρωτογενές υλικό, ή δικαίως δεν γνωρίζουν για την ύπαρξή του, όπως και για άλλους λόγους.

Και αφού, κατά τη διάρκεια της ανοικτής αυτής συζήτησης, προβλημάτισε το ζήτημα της εξωστρέφειας του Μουσείου Αγώνος, η συζήτηση στην πορεία κατέληξε, εστιάζοντας σε θέματα «ενδοσκόπησης», αποδεχόμενοι το γεγονός ότι για να μπορέσει το Μουσείο Αγώνος να μετατραπεί τελικά σε ένα εξωστρεφή φορέα πολιτισμού, επικοινωνιακά «εύγλωττο» όπως αναφέρθηκε πιο πάνω, πρέπει πρώτα (ή ταυτόχρονα) να κατανοήσει το πρόβλημα (του) με σκοπό να το αντιμετωπίσει. Αδιαμφισβήτητο είναι το ότι, για να μετεξελιχθεί το Μουσείο και το Αρχείο του, χρειάζεται καταρχάς όραμα και «θάρρος», στρατηγική, σχετική γνώση του τομέα αλλά και αγάπη και σεβασμό σε αυτόν, και, σαφώς, στελέχωση με κατάλληλο ανθρώπινο δυναμικό που να μπορεί να το εντάξει στο σύγχρονο πλαίσιο στο οποίο δικαιωματικά ανήκει.

*Η Δρ Μαρία Χατζηαθανασίου είναι ερευνητική συνεργάτιδα του Μουσείου Αγώνος.

phileneews.com